

digresiuni

Irina PETRAȘ

Despre (ne)fericire

Best-seller în Germania și Italia, cartea lui Paul Watzlawick *Cum să-ți faci singur nefericirea* - titlul în original: *The Situation is Hopeless but not serious. The Pursuit of Unhappiness*, iar în versiunea franceză pe care am avut-o la îndemână: *Faites vous-même votre malheur* (Seuil, 1989) - este o parodie spumoasă și gravă la cărțile cu sfaturi practice de genul „Cum să-ți pui singur tapetul”. „Să trăiască în conflict cu lumea și, în special, cu ceilalți oameni e la îndemina primului venit, dar să secreți nefericirea de unul singur, în intimitatea forului tău interior, e cu totul altă mîncare de pește. Poți oricînd să-i reproșezi partenerului lipsa dragostei, să atribuie patronului cele mai rele intenții sau să pui indispoziția ta în seama vremii de afară - dar cum să-ți faci din tine însuși cel mai rău dintre dușmani?” se întreabă autorul, ca să porceadă apoi la inventarierea metodelor de procurare a nefericirii, de la cele tradiționale - rumegarea trecutului sau pretenția ca partenerul să împărțesească total propriile gusturi - pînă la unele inedite și la fel de eficiente. Istoria, literatura, sociologia, psihologia se întîlnesc firesc într-un text de, încă, mare actualitate. Tonul ușor, în aparență, umorul cu tușe negre - pe coperta ediției franceze e reproducă o caricatură de Daumier - sunt motivate, într-o prefață, prin apartenența autorului la zona cea mai densă în atitudini absurde a lumii: fostul imperiu habsburgic, cel compus dintr-o mulțime de culturi atît de diferite încît nici o soluție de bun simț la vreo problemă nu putea fi sperată vreodată. Locuitorii acestei zone paradoxale știu că „viața e disperată, dar nu e gravă”, de aceea problemele cele mai simple îi depășesc, iar pe cele imposibile le rezolvă, stupefiant, ca-ntr-o doară, absurdul fiind pîinea de fiecare zi a minții lor.

Cel dintîi martor al nevoii de nefericire a omului este Dostoievski, cel mai mare dintre psihologii lumii, în opinia unui Nietzsche: Omul nu-i făcut pentru fericire. Oricîte binefaceri ai îngrămădi pe capul lui

„își va pune confortul în pericol și-și va dori cu încăpăținare vreo mizerie dăunătoare, vreun gunoi costisitor”, își va apăra „visele fantasmatiche și această degradantă stupiditate”. Nefericirea, Răul sunt totodată condiții ale propășirii, ale împlinirii, ale depășirii de sine. Fericirea - noțiune vagă și siropoasă, de altminteri - este mai degrabă un paradox, o acoperire morală dincolo de care se petrec și se gustă dezastre, tragedii, catastrofe, crime, păcate, nebunii și pericole, toate acestea, materie primă a literaturii din toate timpurile. Este aproape indiscutabilă superioritatea *Infernului* lui Dante față de *Paradis*. Răul este productiv, activ, rodnic. Binele anihilează funcțiile vitale. Autorul ne trimite la rudele noastre închise în „binele” grădinilor zoologice, unde li se satisfac automat nevoile, tot așa cum societățile moderne cheltuiesc sume uriașe pentru a înlătura din calea oamenilor toate piedicile, toate manifestările Răului, rezultatul fiind apatia, cenusiul, angoasa. Cărțulia vine, așadar, în sprîjinul Statului modern care, scrie autorul, „are o atît de mare nevoie de neputința și nefericirea, mereu crescînde, ale cetățenilor săi că satisfacerea unei asemenea nevoi nu poate fi lăsată doar în seama inițiativei personale, oricît de bune ar fi intențiile acesteia.” Figura de stil predilectă este antifraza, cititorul devenind complice într-o țesătură ingenioasă de aluzii și ironii, unele amare, de umor și sarcasm.

O metodă eficientă de promovare a nefericirii este, așadar, cea a privirii ațintite asupra trecutului, cel mai adesea în intenția de a-l glorifica. Eficiența e asigurată atît la nivel de individ cît și de grup, de popor, chiar. Avantajul trăirii în trecut este acela, inestimabil în ordinea procurării unei nefericiri perpetue, că nu-ți mai rămîne nici o fărîmă de timp pentru a te preocupa de prezent. Un trecut nefericit poate fi exploatat, cu puțină imaginație, cu rezultate egale. În ambele cazuri ești absolvit de orice responsabilitate grație statutului de victimă - a trecutului ori a prezentului, prea puțin contează: „Cu un strop de talent se poate face chiar și mai mult decît atît - e suficient să consideri trecutul atît de responsabil de un număr de lucruri pozitive încît acestea să devină cauza nefericirii prezente. În acest sens, geniul unui hamal venețian n-a fost nicicînd depășit. Cînd habsburgii au părăsit Venetia, omul nostru ar fi strigat: «Blestemați fie austriecii că ne-au învățat să mîncăm de trei ori pe zi!»”

Viața de fiecare zi oferă resurse inepuizabile de nefericire și autorul ghidului „practic” se desfată acordîndu-le capitole separate. Cu ajutorul zvonurilor și al zodiacului, putem prezice întîmplări nefaste pe care, străduindu-ne din răspuțeri să le evităm, asemeni lui Oedip, le vom obliga să se petreacă. Dificultățile pot fi nu doar create, ci și evitate pentru a le permite perpetuarea: „mecanismul fundamental a ceea

ce numim conduita de evitare este conținut în anecdota bătrînului care, călătorind cu trenul între Vannes și Angers, deschidea fereastra din zece în zece minute pentru a arunca puțin praf misterios dintr-o tabacheră de fildeș.

- Ce fel de praf e ăsta? întreabă intrigat un călător.

- Un praf anti-elefanți pe care l-am inventat eu, răspunde bătrînul.

- Dar, la naiba, nu există elefanți între Vannes și Angers!

- Păi, asta nu înseamnă decît că praful meu își face efectul! replică bătrînul.”

„Infernul e ceilalți”, ideea lui Sartre, reprezintă reversul medaliei. Îți poți fi hrană sieși întru atingerea nefericirii, dar poți apela deopotrivă la „infernul baroc al relațiilor umane”. Cum, potrivit teoriei comunicației, orice enunț se referă la două niveluri în același timp - *al obiectului și al relației* - iar cele două rareori concordă, se pot ivi, din neconcordanța lor, nefericiri durabile. Un truc general valabil s-ar putea numi *alternativa iluzorie*. Oferă aproapei - prieten, rudă, subaltern, cetățean supus legilor - ocazia de a alege între două posibilități. Oricare va fi alegerea sa, i se va putea reproșa, senin ori furibund, că n-a făcut alegerea potrivită! Indiferent despre ce alegeri este vorba!

Alternativa iluzorie atinge desăvîrșirea în deviza puritanistă: „Fă ce dorești, cu condiția să nu-ți faci nici o plăcere”... O carte care pare replică la „tratatul despre nefericire” al lui Watzlawick este volumul despre fericire al lui Pascal Bruckner (*Euforia fericirii*) - oamenii cred că datoria, menirea, sensul vieții lor e fericirea, fără să știe măcar cum ar putea fi aceasta definită. Dacă ar renunța la această rezistentă și stupidă iluzie, viața lor ar fi mai bună. Altfel spus, dacă și-ar accepta condiția de muritori nu și-ar mai pierde zilele hărăzite căutînd ceva ce nu le intră în formula destinală: nemurirea.

Un truc gazetăresc greu de sesizat de cititorul obișnuit a izbutit, în anii '80, să dea poate cea mai interesantă și utilă dezbatere găzduită de vreo publicație românească pe tema ceangăilor din Moldova. Tocmai apăruse cartea lui Dumitru Mărtinaș, dar „replicile” (veți vedea imediat de ce am pus cuvîntul între ghilimele) invitaților s-au abătut repede de la pre-textul editorial și au pus în atenție elemente noi, izvorâte dintr-o asiduă documentare. În formatul tabloid pe care i-l știm vechiului organ de presă al Uniunii Scriitorilor, „Luceafărul”, cele aproape trei pagini de revistă însumau un documentar de primă mână pentru cercetătorul român și, de ce nu, pentru cel maghiar. Istoric, lingviști, dialectologi (numele lui Valeriu Rusu atîrnă greu printre aceștia), preoți filologi (V. M. Ungureanu fusese și unul dintre editori, alături de Ion Coja, participant și el la dezbateri) au fost determinați să-și spună cuvîntul în legătură cu statutul și destinul catolicilor moldoveni. Pentru un cititor grăbit, montajul „replicilor” era invizibil, încît impresia de dialog viu, autentic, aparent polemic, era prea puternică pentru a zări paginile scrise cu care a venit fiecare invitat. Și cred că nici nu se putea altfel, date fiind dificultățile temei și necesitatea ca totul să fie o contribuție de sine stătătoare la complicata problemă supusă dezbaterii. Cum spun, a ieșit un montaj inteligent și credibil, transcris în ediția a doua a cărții („Originea ceangăilor din Moldova”, Bacău, Editura „Symbol”, 1998/). Printre altele, s-a menționat că în urmă cu veacuri, „într-un stat de tip feudal”, mulți români și-au schimbat religia, sperînd că prin trecerea la catolicism „își vor îmbunătăți situația materială, raporturile cu statul feudal și / cu / stăpînii de latifundii”. „Trecînd în Moldova, strămoșii catolicizați ai lui Mărtinaș au avut posibilitatea să-și apere mai bine și să-și salveze și limba, și naționalitatea” (Mihail

Semnul mirării

Despre trădare

Ionela Lăzureanu - Personaj 2

Diaconescu). Cu alte cuvinte, „a fi ortodox în Transilvania însemna să n-ai nici un drept” (M. Ungheanu).

Am recitat paginile din „Luceafărul” (15 febr. 1986) zilele trecute, cînd mi s-a întîmplat să cunosc, în sala de lectură a Bibliotecii Județene, o tînară catolică, dornică de a ști totul despre neamul ei. A fost dirijată spre mine pentru a-i oferi informațiile respective, fără să bănuiesc că în mintea ei exista deja o convingere puternică și că eu nu aveam decît să-i întăresc, prin contradicții, ideea înrădăcinată de cine știe ce ideologie. Mi-a spus că este dintr-o comună unde majoritatea covârșitoare a populației este catolică și era înarmată cu xerocopiile din presă care arătau, chipurile, că autoritățile române îi năpăstuiesc pe bieții oameni de altă religie. „Bine, și la ce vă folosec toate hîrțile astea?” am întreat. „I le trimit fratelui meu, în Canada. Vrea să-și ia cetățenia de acolo și dacă declară că este român nu are nici un drept, pe cînd dacă demonstrează că este ceangău și că în România această populație este persecutată, are parte de toate drepturile.” M-a buimăcit răspunsul ei și m-am îndârjit într-o demonstrație cu toată argumentația pe care o stăpîneam pentru a renunța la demersu-i diabolic, dar - bănuți - nu am avut succes. M-am întors acasă și, parcurgînd extrasele din primul alineat al acestui text, mi-am zis că retrăim un fel de feudalism înapoiat și că există pe lume o categorie de trădători care au un loc rezervat în „Infernul” lui Dante. Am ascultat din nou caseta audio cu interviul luat părintelui V. M. Ungureanu (cea mai mare parte a acestuia l-am publicat în numărul pe ianuarie 2000 al revistei „Ateneu”) și m-am consolă cu gîndul că doar 5% dintre catolicii moldoveni sunt capabili de trădare.

Ioan DĂNILĂ